

Андрэй АЛЕКСАНДРОВІЧ

ЛІТАРАТУРНАЯ КРЫТЫКА Ў ХВАСЦЕ ЛІТАРАТУРНАГА РУХУ

Беларуская савецкая мастацкая літаратура штогод становіцца ідэйна больш насычанай, праблемнай, актуальнай, баявой. Творчасць пісьменнікаў усё больш убагачваецца мастацкімі сродкамі, удасканальваецца культура тэхнікі мастацкага вобраза, значна пашыраюцца межы тэматыкі. Мастацкая літаратура, знаходзячыся на ўздыме свайго развіцця, становіцца больш дзейным, больш вострым сродкам нашай партыі ў барацьбе за пабудову бяскласавага грамадства.

Плённы рост нашай літаратуры бясспрэчны. Аднак, з усёй выразнасцю, без непатрэбнага захвалення поспехамі, мы павінны падкрэсліць, што мастацкая літаратура яшчэ адстае ад гіганцкіх працэсаў сацыялістычнага будаўніцтва. Задача аргкамітэта ССП і ўсёй пісьменніцкай масы паскорыць працэс сваёй перабудовы, актывізаваць сваю творчую работу і як мага хутчэй ліквідаваць адставанне, актыўна ўключыцца ў перадавыя рады ўдарнікаў-будаўнікоў новага, светлага, разумнага жыцця.

Зусім дрэнная справа, глыбокі і зацяжны працэс на ўчастку літаратурнай крытыкі. За апошні год было столькі літаратурных работ, што іх можна пералічыць на пальцах адной рукі. Участак крытычнай работы мае асабліва вялікае значэнне на даным этапе барацьбы і развіцця нашай літаратуры. Марксісцкая літаратурная крытыка абавязана разграміць літаратурна-творчы "беларускай контррэвалюцыі і яе ідэялістычныя "дэмані", аба-

вязана клопатліва адносіца і дапамагаць сучасным савецкім пісьменнікам у іх творчай перабудове, адкрываць перад імі гарызонты сацыялістычнай праўды, дапамагаць узяты пісьменнікам круг праблем вырашаць шырэй, глыбей і па-бальшавіцку смела. Марксісцкая літаратурная крытыка абавязана распрацоўваць даследча-літаратурныя пытанні, якія хваляюць усю масу савецкіх пісьменнікаў, прыкладам - пытанне творчага метада савецкай літаратуры. Наша крытыка абавязана выпрацаваць стройную сістэму літаратурнай вучобы пачынаючых пісьменнікаў з гушчы рабочага класа і калгаснага сялянства. Наша крытыка абавязана быць класава-пільнай, непрымірыма адносіца да любых класава-варожых працяўленняў на літаратурным фронце, рашуча ламаць рамкі правінцыялізма, нацыянальнай абмежаванасці і з усёй ярасцю змагацца за далейшы рост і росквіт нашай літаратуры на шляху пралетарскага інтэрнацыяналізма.

На вялікі жаль, наша крытыка па-сапраўднаму за работу яшчэ не ўзялася. Работнікі крытыкі яшчэ не зразумелі той вялікай палітычнай адказнасці, якая ўскладзена на іх нашай партыяй. Большасць работнікаў крытычнага фронту і цяпер даволі часта аперуюць дэкларацыямі, агульнымі палажэннямі і цёплымі пажаданнямі "наогул". Ігнараванне праблем форм мастацкага твора "падменьвалася жангліраваннем (часцей за ўсё памылковым) філасофскімі, эканамічнымі і палітычнымі тэрмінамі" ("Літ.критик").

Наша мастацкая літаратура багатая чытаецца працоўнымі масамі БССР. Рабочая, камсамольская моладзь часта на спецыяль-

ных сходах арганізуе калектыўны разбор асобных мастацкіх твораў. Але гэтага вельмі важнага крытычнага голаса пралетарскай грамадскасці не чуюць творчыя работнікі літаратуры.

У Мінску праводзіўся рад сустрэч пісьменнікаў з чытачамі рабочымі непасрэдна на прадпрыемствах. Асабліва вялікай дзелавай вартасцю вызначылася сустрэча з рабочымі завода "Большэвік". Рабочыя зрабілі цэлы рад прынцыповых крытычных заўваг. Аднак, гэта праца, гэты крытычны разбор не быў зафіксаван. А слова рабочай крытыкі павінна заняць пачэснае месца на старонках нашага друку. Аргкамітэт, секцыя крытыкаў і асабліва газета "Літаратура і мастацтва" павінны былі гэту надзвычайнай важнасці справу падхапіць, папулярызаваць, перанесці вопыт рабочых "Большэвіка" на астатнія прадпрыемствы БССР.

Аргкамітэт ССП у гэтым пытанні стаіць на пазіцыі агульных спачувальных разважанняў, секцыя крытыкаў бяздзейнічае, а газета "ЛіМ", працуючы па прынцыпу самацёка, вельмі часта ставіць сябе ў бок ад унутраных, важных, рашаючых пытанняў літаратурнага руху.

Беспакарана працяпіла газета "ЛіМ", не падхапіла і газета "Чырвоная змена" вельмі цікавага вопыта камсамольцаў Віцебска. У кастрычніку гэтага года пад ініцыятыве віцебскага бюро ЛКСМБ была праведзена агульнагарадская камсамольская канферэнцыя па пытаннях літаратуры. Канферэнцыю спецыяльна, дбайна падрыхтоўвалі. Была распаўсюджана сярод камсамольцаў анкета па пытаннях літаратуры у вынікі гэтай анкеты былі вельмі каштоўнымі. На канферэнцыі быў прачытан даклад аб

матэрыялах сабраных анкетай. Але аб рабоце гэтай вельмі важна канфэрэнцыі пісьменніцкая грамадскасць не ведае, а шмат карыснага маглі-б скарыстаць пісьменнікі для сваёй далейшай творчай работы.

Зусім не скарыстоўваецца крытычны матэрыял чытачоў нашай літаратуры, клапатліва сабраны некаторымі бібліятэкамі.

Не глядзячы на тое, што ў пастанове ЦК ВЛК(б) "Аб выдавецкай рабоце" ўсе журналы і газеты абавязваліся сістэматычна на сваіх старонках змяшчаць рэцензіі аб кніжнай прадукцыі, аднак, справа бібліяграфіі амаль правалена.

Вялікую долю віны за гэтую справу нясе і інстытут літаратуры БелАН. Няхай работнікі інстытута не плюшчаць сваіх вачэй перад фактам невиканання пастанова ЦК ВЛК(б) аб выданні "Гісторыі беларускай літаратуры" і, няхай з хваляваннем, зразумеюць тую велізарную палітычную задачнасць, якая ўскладзена на іх, дый зробіць для сябе патрэбныя вывады. Кадры адзельных работнікаў крытыкі ў інстытуце ёсць, але яны сціснуты чатырма сценамі, яны ізаляваны ад агульнага руху і барацьбы на фронце мастацкай літаратуры.

1 лістапада г.г. споўнілася дзесяцігоддзе з дня аснавання першага ў гісторыі беларускай літаратуры - літаратурнага аб'яднання "Маладняк". Гэтае аб'яднанне, створанае па ініцыятыве ЦК ЛКСМБ, зойме не адну старонку ў гісторыі беларускай савецкай літаратуры, у гісторыі класовай барацьбы на фронце нацыянальна-культурнага будаўніцтва. Аднак, аргкамітэт і галоўным чынам, актыў нашай крытыкі (Бендэ, Бранштэйн) зноў-жа і гэраз

"ЛіМ" праспалі гэты факт, а дарма. Маладнякоўскі перыяд яшчэ не меў правільнай марксісцка-ленінскай ацэнкі, а гэты перыяд — перыяд вельмі актыўнай работы, бурнага росту і вострай класавай барацьбы.

Некалькі часу таму назад была прынята пастанова аргкамітэта ССП пра арганізацыю пры ДOME пісьменніка літаратурнага музея. Пастанова правільная і патрэбная. Але зноў-жа пастанова засталася толькі на паперы. Нашы крытыкі не ўзначалілі гэтай справы, у старане застаўся і інстытут літаратуры БелАН. Было даручана газеце "ЛіМ" распачаць збор матэрыялаў (дакументы, рукапісы, фота і г.д.) для арганізацыі літмузея, але на старонках газеты не было ніводнага радка.

Адно з самых цяжкіх абвінавачванняў, якое трэба прад'явіць крытычнаму фронту — гэта факт адсутнасці яшчэ і да гэтых пор праграмы для заняткаў літгурткаў. Без праграмы літгурткаўцам працаваць амаль немагчыма і з гэтай прычыны многія гурткі самаліквідаваліся.

Без удзела ў крытыцы літаратурнага руху, без канкрэтнай крытыкі зместа і формы мастацкага твора, крытыка — гэты адказнейшы ўчастак — будзе прытупленай у той абвостранай класавай барацьбе, у якой пад кіраўніцтвам нашай партыі, перамагаючы труднасці поста, загартоўваюцца таленавітыя кадры мастацкай літаратуры.

Класавыя ворагі арудавалі на фронце літаратуры, арудуюць і цяпер і толькі ў новых, замаскаваных формах імкнуцца працягваць контррэвалюцыйныя ідэі.

Марксісцкая крытыка павінна весці барацьбу за падняцце класавай пільнасці, павінна хутка разбroyваць і знішчаць любое праяўленне кулацкіх, буржуазна-нацыяналістычных праяў у літаратуры. Марксісцкая крытыка павінна перад шырокімі працоўнымі масамі раскрыць усе контррэвалюцыйныя ўстаноўкі нацдэмаўшчыны як у таліне іх "даследча-тэарэтычнай" работы, так і ў іхнай "творчай" практыцы. Наша марксісцкая крытыка павінна разгранаць антысавецкую сутнасць нарысаў пра "нацыянальна-культурнае адраджэнне Беларусі" дэфенцыўшчыка Ігнатоўскага. Сваю "літаратурную" працу пачынаючы заклікам "да ўсіх сыноў Беларусі працаваць для сваёй гаротнай старонкі", - гэты заклік вораг пралетарскай рэвалюцыі, разгарнуўшы ў сваіх "нарысах" планы шкодніцкай работы, разліваўся густой нацыяналістычнай патакай, заклікаў "шчырых" беларусоў працягваць пачатую ім работу, бо - "перабачай, працоўная Беларусь-маці, што я можа не так добра і не так грунтоўна зрабіў працу сваю, перабачайце і вы, сыны Беларусі, працаўнікі яе адраджэння".

Як на мовазнаўчым фронце, так і на фронце мастацкай літаратуры, прыкрываючыся нацыяналістычным пластом "самабытнасці" беларускай мовы, нацдэма актыўна праводзілі сваю контррэвалюцыйную дзейнасць. Ускрыць гэты "прыём", паказаць як пры даламозе слоўніка, лексікі і стылю нацдэма праводзілі антысавецкую работу - першапачатковая наша задача.

Успомнім арганізатараў контррэвалюцыйнай нацдэмаўскай ячэйкі, т.зв. літзгуртавання "Ўзвышша" - Дубоўву, Пушчу, Бабарэку, якія ў мастацкай літаратуры прапагандавалі "тэорыю

беларускай душа" і змагаліся сумесна з Лёсікамі і Ластоўскімі за "самабытнасць" беларускай мовы, уводзілі ў літаратуру архаічныя словы, мёртвыя правінцыялізмы, штучна выдуманя, як напрыклад: "Хто дайлідзіць духу трыкліні" (?).

Вазьміце зборнік вершаў М.Лужаніна "Галасы гарадоў", выданы нават ужо ў 1933 годзе. У гэтым зборніку верны сін контррэвалюцыйны вытрымлівае стыль "самабытнасці" і ўжывае такія словы, пасля якіх трэба даваць самае шырокае тлумачэнне, а ад іх, па Лужаніну, вее "першабытнай прастатой і свежаасцю". Напрыклад - ахір, г.зн. агонь; лятуха - яечня; дуляенік - лампа; гардзя - гарэлка; троіла - ежа; атарыца - пасаг; кудаса - мяцеліца; сусоніць - пячы і г.д.

Мова ў аповесцях Калюгі, гэта выразная кулацка-хутаранская мова і яна арганічна выцякала з кулацкай нацыяналістычнай сутнасці яго творчасці. Мова ў вершах Таўбіна - вычурная, штучна кніжная, чужая жывому арганізму, жарганіраваная - таксама арганічна выцякае з буржуазнай сутнасці Таўбіна, гэтага паўпрэда ў літаратуры буржуазна-кулацкай нацыяналістычнай інтэлігенцыі.

Пад моцным нацыяналістычным уплывам знаходзіцца паэт Хадіка. Мова яго вершаў перасыпана архаізмамі, не прынятымі савецкай літаратурай правінцыялізмамі. Напрыклад:

Што мокла ў маркоце адлець -
На гліцах правеяна жвавых.

Або:

Я іду праз гэты тлум кастравы
Ў шпарах думах сурова паўстае...

Усе гэтыя першыя вынікаюць з тых нацыяналістычных зрываў, якія ёсць у творчасці Хадыкі, і асабліва выразна выяўленыя ў яго апошнім рэакцыянным цыклі вершаў "Грунём".

Сродкамі архаічнай, штучнай мовы, мовы, ад якой нясе пахам заплеснівелых сцен сярэднявяковых палацаў, працягваецца выразная дваранска-нацыяналістычная сутнасць у творчасці Віцьбіча.

У яго аповесці "Лшоно Габоо Бійрушалайм" ("Полюмя рэвалюцыі" 1933 г.), зробленай на яўрэйскім "матэрняле", асабліва выразна працягваецца ад пачатку да канца, густа, слова за словам, нацыяналістычныя, сіянісцкія, влэрыкальна-містычныя ідэі. Слёвы на яўрэйскай "патрыярхальнай самабытнасці" і беспрасветнасці разліты па ўсіх старонках аповесці, але Віцьбіч абнадзейвае, дае перспектыву (лозунгам клерыкалаў і раз'юшаных яўрэйскіх нацыяналістаў), якая выказана ў самым загалоўку "Лшоно Габоо Бійрушалайм", што на дрэўня-яўрэйскай мове азначае "У будучым годзе ў Ерусалім"!

Зусім нядаўна вышаў зборнік яўрэйскага паэта Тэйфа. У адным з вершаў, апісваючы гістарычны паход Чырвонай арміі на Варшаву, аўтар патэтычна заяўляе, што чырвонаармейцы ішлі ў бой натхнёныя Будзённым і Кастусём Каліноўскім!

Нацыяналісты ўсіх масцей актывізуюцца ў сваёй барацьбе супроць диктатуры пралетарыята.

Праблема барацьбы за чыстату мовы ў мастацкай літаратуры востра стаіць перад нашымі крытыкамі. Крытыка павінна быць у перадавым атрадзе гэтай пралетарскай барацьбы. Але ў першую

чаргу, каб з поспехам змагацца за далейшы рост мастацкай літаратуры, трэба разгарнуць рашучую барацьбу з буйнейшымі нацыяналістычнымі зрывамі ў сваіх радах.

Калі Кучар, горачы адстойваючы "філасофскую сутнасць лірыкі Хадзкі" і безапеляцыйна заяўляючы, што мову ў вершах Хадзкі, калі зразумеюць хаця 20 чалавек, гэта ўжо дае права лічыць Хадзку актыўным савецкім пісьменнікам. Не будзем даводзіць выразную нацыяналістычную сутнасць гэтага "сцвярджэння". Яна відавочна. Такую "дапамогу" пісьменнікі балюча адчуваюць на сваіх уласных плячах. Колькі часу трэба было прамянуць і якую работу правесці аргкамітэту па разгортванню самакритыкі, каб пісьменнік С. Баранавых выступіў на сходзе пісьменнікаў і з абурэннем заявіў, што яго багатая правінцыялізмамі і архаізмамі мова была Кучарам расхвалена як сапраўдная сакавітая, поўнакроўная мастацкая мова.

- Раз крытыка хваліць, значыць давай старацца!

А ці-ж толькі "дапамагаў" Кучар аднаму Баранавых? А мову Хадзкі, а мову Таўбіна, а любы архаізм у творчасці любога пісьменніка ці-ж не паднімаўся ім на шчыт? А ці-ж не была створана атмасфера гордасці, у пэўных колах, за "слоўнае мудрагельства"?

Мільённыя масы рабочых і калгаснікаў прад'яўляюць аграмадныя патрабаванні да літаратуры і мастацтва.

Задача работнікаў фронту марксісцка-ленінскай крытыкі - стаць на перадавыя пазіцыі барацьбы за далейшы ўздым літаратуры. А для гэтага яны павінны па-бальшавіцку перабудавацца, узброіць

сябе вострым пачуццём класавых пільнасці, быць непрымірыммі да класова-варожых нацыяналістычных праяўленняў і вылазак і ветліва, з асаблівай клопатлівасцю, гадаваць пралетарскія кадры беларускай савецкай і літоўскай літаратуры.

"Звязда", 1933, 20-ХП, № 280(4824), с.2.